

הערות על תשובת הגר"נ גולדברג שליט"א²

כב' הגאון הגדול רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א,

אחדשכ"ת הרם כראוי, הן ראיתי את דברי כת"ר שליט"א בענין העגונות מפיגוע מגדלי התאומים, וראיתי להעיר כדלהלן:

נראה דהוכחת כת"ר שליט"א שיש לדון מכח המליון בנ"א שנבדקו הדנ"א שלהם ונמצא שונים זה מזה, דע"כ אין שני בנ"א דומים זה לזה באותו סדר של דנ"א, היא בנויה על ב' ראיות: א' דמהא דחז"ל קבעו דרוב בהמות כשרות ורוב נשים מתעברות וכו', וע"כ אין לומר דחז"ל בדקו כל העולם כולו עד שהוכיחו דהוי רוב, ע"כ דחז"ל שפטו מהמיעוט שנמצאו דכן הוא גזרת הטבע דרוב בהמות כשרות. ועוד מצינו דמהני טביעות עין, ואין אנו חוששין שמא יש אדם אחר שדומה לזה כל כך שאין להבחין ביניהם, דחז"ל הכריעו דאין פרצופיהן של בנ"א שוין. וע"כ הוא כן מהא ששפטו מהמיעוט שנמצאו דכן הוא מציאות של כל העולם שאין פרוצפיהן דומים זה לזה. ב', דלעולם לא מצינו ב' חפצים שדומים זה לזה, וראיה לדבר דמחזירין כלי לת"ח בטביעות עין, ורק היכא שנעשו שני כלים בחותם א' אז יש לנו לומר שדומים זו לזו, (ואפי' כשנעשו בחותם א' היכא שכבר נשתמשו בהן אפשר לחלק ביניהם ע"י השימוש שמניח רישומו). ומה שמצינו בבנ"א שאין דומין זה לזה הגם שנעשו בחותם א' היינו מגדלות של הקב"ה. ומזה הוכיח כת"ר דאף בדנ"א יש לחלק בין בנ"א הגם שנעשו בחותם א'.

12/06/2010

ולפע"ד יש להשיב על ראיות כת"ר שליט"א, דמהיכי תיתי שיש להוכיח ממה שהוכיחו חז"ל בסברתם דרוב בהמות כשרות, דאף אנו בסברתנו יש לנו לסמוך על ענין הסטטיסטיקה, וכי ברור לנו דמשום סטטיסטיקה קים להו לחז"ל דרוב בהמות כשרות, הרי אפשר לומר בזה סבראות ואומדנאות אחרות, דכן הוא מוכרח לקיום העולם.

ואפי' אם נוכיח ענין הסטטיסטיקה משם, הלא אין לנו הוכחה דמהני טפי מענינו של רובא דליתא קמן, ובמקום דלא מהני רובא דליתא קמן, כמו בעיגונא (בפרט לדעת הריב"ש, שהוא מדאורייתא), כמ"כ אין לנו לסמוך על ענין של סטטיסטיקה בעיגונא, ואין לנו ראיה דע"י סטטיסטיקה חשוב הדנ"א כסימן מובהק.

ומה שהוכיח כת"ר שליט"א מטביעות עין דע"כ חז"ל הכריעו ממיעוט לכל העולם. נראה דיש לדחות הראיה משם, דטביעות עין הוא בכלל הפרשה של עדות, ומוכח מיניה דאין ב' בנ"א דומין זה לזה, דאל"כ לא משכחת לה עדות, ואין זה משום דהמיעוט אנשים שמצינו שאינם דומים זה לזה מוכיח לנו שכל העולם הוא כן.

ומה שנקטו חז"ל הטעם דאין פרצופיהן של בנ"א שוין משום עריות, ולא נקטו דהוא מוכרח לקיום דין עדות, נראה דהוא משום שיש לחלק בין טביעות עין קלוש לטביעות עין דעדות. וטביעות עין דעדות מועלת בדברים שטביעות עין קלוש אינה יכולה להבחין.

2 הערות שנמסרו ע"י חברי כולל חו"מ ואהע"ז לייקווד, ונערכו ע"י הרב שמואל גרסטן שליט"א.

וע"כ נקט הש"ס דאף במקום דליכא כל כך שימת לב כמו עדות, מהני טביעות עין קלוש להבחין בעריות. מ"מ גם זה מוכרח מהא דבנ"א ע"כ מותרין בנשותיהן, ואין לנו הכרח שחז"ל הוכיחו דאין פרוצפיהן של בנ"א שווין ממיעוט הנמצאים ע"י סטטיסטיקה. והנה מה שהוכיח כת"ר שליט"א שכל כלי שלא נעשה בחותם א' ע"כ משונה מחבירו, מהא דמחזירין כלי בטביעות עין לת"ח, נראה שאפשר לפקפק בזה על דבריו, דהתם בהשבת אבידה איכא הלכה דדרשהו אם הוא רמאי, וכבר הוכיח האחיעזר (ח"א סי' י"ד) דמהני טביעות עינא דת"ח מדאורייתא. ומכח הלכה זו הרי מבוררת לפנינו דודאי נאבדה ממנו חפץ כזה, ויש לנו לומר דאין ספק מוציא מידי ודאי. אבל אין מזה הכרע דבמקום דאינה מבוררת לפנינו שא' ודאי אבד חפץ כזה, שלא נחקור בעצמינו דילמא איתרומי איתרמי ב' חפצים שדומים אהדדי.

והנה מה שהוכיח כת"ר שליט"א שהוא מגדלותו של הקב"ה שכל בנ"א שהגם שנעשו בחותם א' מ"מ שונים הם זה מזה, ה"ה דנ"א שנעשה מחותם א' הסברא גוזרת שיהיה שונה זה מזה. ונראה דאין בזה הכרע, וגם מצינו שבנ"א באמת דומין זה לזה יותר ממה שהם משונין. ואף חכמי המדע טוענים שהדנ"א של בנ"א באמת הוא תשעים ותשע אחוז ויותר דומה מאדם אחד לשני, ורק משונה באחוז א', וע"כ הדנ"א חלוק מפרצוף פנים.

וביאר כת"ר שליט"א החילוק בין סימנים לטביעות עין, שידיעה ע"פ סימנים אינה ידיעה מדויקת, אבל לו יצוייר שמכיר שזה בדיוק אותו סימן בגדלתו וצורתו הרי זה טביעות עין ממש. וכן אם יאמר אדם שהקרע שיש הוא בגודל חלק ממליון מאצבע, זה יחשב כטביעות עין. והוכיח כת"ר שליט"א מהא שיש בנ"א שיכול לצייר פרצוף פנים של אחר, וכל רואה מכירו, ובהכרח שזה שיש לו כשרון לצייר את אפו בדיוק נמרץ. ובאמת כל אדם מכיר בדיוק נמרץ אורך אפו של השני, והמרחק שיש בין העין לאף וכדומה, אלא שאין בידו לציירו על נייר, אבל בראשו נקלט הגודל בדיוק נמרץ, וזהו טביעות עין.

וכוונת כת"ר שליט"א אינו ברורה לי, אם רצונו לדמות בדיקת הדנ"א לטביעות עין, כיון דהוא חלק ממליון מאצבע. ואינו נראה לפע"ד שיהיה בדיקת הדנ"א כטביעות עין כיון דהדנ"א אינו דבר מוחש כלל, וכל ידיעתו בבדיקת הדנ"א הוא רק ע"י מחקרי המדעיים וסטטיסטיקה, כדמבואר אצלינו במבוא בישורון כרך י"ב.

ועצם החילוק בין סימנים לטביעות עין אינו נראה לפע"ד כמש"כ כת"ר שליט"א, דלו יצוייר אדם שיכול בכשרונו לצייר הנקב שיש בצד אות פלונית באופן מדויקת, הלא לא יתכן שכל אדם שרואה ציורו יכיר שכך הוא הסימן מתוך הדיוק והדקדוק בהסימן. והרי אצליהם ליכא הוכחה טפי מסימנין. והחלוק שבין טביעות עין לסימנין נראה כמש"כ הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בקובץ יגדיל תורה חלק א', דסימנים הם רק הוכחות וראיות, משא"כ טביעות עין הרי היא הכרה וידיעה בעצם הדבר. ולכן נראה עכ"פ דרק מראיית צורה שלימה, שאין זה רק בנויה על כמה הוכחות וראיות, רק על ידיעת עצם הדבר, רק בזה איכא טביעות עין. וזהו הטעם שבנ"א אחרים מכירים הציור של פרצוף פנים של אחר.

תגובת הגר"נ גולדברג שליט"א

בס"ד כ"א אדר א', תשס"ג

קבלתי מה שכתבו הרה"ג לוי' והרב גרסטן שליט"א, ובו השגות על מה שכתבתי להרב וויליג שליט"א, והנני להשיב מה שנראה לע"ד:

א. כתב הרב לוי' להשיג על מה שכתבתי שיש להעמיד על חזקה אדם שנמצא במקום מסוים, ואין אנו יודעים סיבה שיעזוב מקומו, שרגיל כל יום להיות שם עד שעה מסוימת לצורך עבודתו, שזה חזקה שאין עמה ריעותא ועדיפה מחזקה ורוב שיש בהם ריעותא. וסמכתי על מה שכתב הש"ש כדבר פשוט שהקונה בהמה ונאבדה חייב לשלם, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שמא טריפה היתה הבהמה, ואין הולכין בממון אחר הרוב, שפשוט שמוציאין מהלוקח דמי הבהמה, שכל שלא נולדה ריעותא ודאי לא מחתינן לספיקא, ע"כ מש"ב פ"ד. וכן מוכח מהשולח גט שנותנו בחזקת שהוא קיים אף שיש נגד זה חזקת א"א, וכן מוכח מזה שהשוחט בסכין בדוק ונאבד אחר השחיטה מעמידים את הסכין בחזקתו אף שיש חזקת בהמה בחייה בחזקת איסור. ועוד ראיה מזה שבטובל במקוה שנמדד והיה בו מ' סאה טהור, ואין צריך לבדוק ולמדוד המקוה לאחר טבילה שמא חסרה, משום שמעמידין המקוה בחזקת שלם אף שהאדם יש לו חזקת טמא. ומכל זה יש להוכיח שכל שאין ריעותא לא מחתינן לספק. ולפי"ז יש לומר שגם בנידון דידן הולכין אחר חזקה זו שאין בה ריעותא, אף נגד חזקת חי וחזקת אשת איש.

וכת"ר השיג על זה, ומה שהבנתי מהשגתו כן הוא, שלא אמרו חזקה אלא בדברים שנוגעים לדין, כמו בהמה בחייה בחזקת איסור, או חזקת פנויה, או חזקת אשת איש, שהם הוחזקו בדין מסויים לאיסור או להיתר, וכן חזקת חי שנוגעת לדין שיכול לגרש ושהיא אשת איש, וכדומה. אבל לומר חזקה בדבר שאין בו דין, כגון שאדם זה נמצא מקום זה שאין בוה נ"מ לדין לא נאמרו דיני חזקה.

אמנם סברא חשובה היא זו וניתנה להיאמר, ומעולם אני מבאר בכוונת הקצוה"ח סימן רמ"א ס"ק ח' שהביא כת"ר, ושם כתב הקצוה"ח שהמגרש בתנאי שתתן מאתים זוז צריכה האשה להוכיח שנתנה, ואם גירש בתנאי שלא תשתה יין, על הבעל להוכיח ששתה יין, ומסביר הקצוה"ח הטעם, שמעמידים על חזקה שלא שתתה יין, וכן מעמידין על חזקה שלא נתנה מאתים זוז, ומסיים הקצוה"ח וז"ל, וכיוצא בזה כתבו תוס' ר"פ השולח דנזיר ששתה יין היכי לוקה, הא הוה התראת ספק דשמא ישאל על נזירותו ועוקר הנדר מעיקרו, ותירצו דמוקמינן אותו בחזקה כמו שהוא עכשיו ולא ישאל על נזירותו כמו שהוא עכשיו. ואע"ג שחכם עוקר הנדר מעיקרו, אפ"ה מוקמינן אותו בחזקה כמו שהוא עכשיו, א"כ ה"ה בתנאי אע"פ שיתבטל המקח מעיקרו, כל שהוא בקום ועשה צריך ראיה. ואם אין לו ראיה הרי הוא בחזקתו, עכ"ל. ונראה בכוונת הקצוה"ח שחזקה אומרים לא רק שמעמידים הדבר באותו הדין שהיה קודם, או באותה המציאות שהיתה קודם מציאות שקובעת דינים, אלא מציאות עצמה אף שאין בגוף המציאות שינוי בדין,

אלא שתלה אדם בתנאי של מציאות. ועל זה הוכיח מנזיר שמעמידים אותו בחזקת שלא יעשה מעשה וישאל על נדרו, אף שאם ישאל יתבטל הנזירות למפרע, כך גם מעמידים על חזקה שלא יעשה פעולה לקיים התנאי, אף שאם יעשה הפעולה יתקיים התנאי ויתבטל המעשה, מ"מ מעמידים בחזקה שלא יעשה הפעולה, וישאר המעשה.

^{123704/2018}אכן יש לבאר ביאור אחר בתוספות שמעמידים את הנזיר בחזקת שהוא נזיר, ואף שאם ישאל על נזירותו שוב מעולם לא היה נזיר, אין הביאור שנתברר שמעולם לא היה נזיר, אלא הביאור שיש לחכם כח לעקור הנזירות ולבטל ולשנות את העבר, אבל אז כן היה נזיר. ולכן מעמידים הנזיר על חזקת נזיר, שכמו שמעמידים ספק בהוה על אותו מצב שהיה בעבר, כך מעמידים את ההוה באותו מצב שנמצא בהוה. ונראה שזה הביאור בשב שמעתתא ש"ו פ"ד בעד אחד שמעיד על הקדש שנשאלו בעליו שאינו נאמן נגד איתחזק, וז"ל הש"ש "והתם באתשיל מאריה עליה הרי החכם עוקר הנדר מעיקרו, וא"כ לדברי העד לא איתחזק איסורא כיון דלפי דברי העד לא הוה איסור מעולם. ונראה דוקא בהאי דשליח [שאומר שלא נתכוון לקדשה לעצמה אלא למשלח], א"כ לפי דברי העד לא היה איסור מעולם [ולכן נאמן עד אחד שאין כאן איתחזק], אבל באומר ידענא דאיתשל מאריה עליה, כיון דעל כל פנים גם לדברי העד קודם דאיתשל מאריה עליה היה אסור, שוב אינו נאמן להוציא מחזקתו, ואמרין עדיין לא איתשל מאריה, עכ"ל. ומבואר שבשאלה לא מתברר שטעינו ומעולם לא היה נזיר, אלא שבטלנו את הנזירות למפרע, משא"כ בטעות. וכך יש לפרש גם בדברי התוס' בגיטין הנ"ל. אבל הקצוה"ח לא ניתן לבאר כן, שהרי הנותן מתנה או מגרש בתנאי של על מנת, אם לא נתקיים התנאי נתברר שמעולם לא היה מתנה וגט. [נוכך נראה ממה שפסק הרמב"ם פ"ח מהלכות גירושין ה"א במגרש על תנאי של על מנת מותרת לינשא לכתחילה לאחר, על סמך שתקיים התנאי בעתיד, ואילו המגרש אשתו בתנאי של אם אסורה לינשא לכתחילה לפני קיום התנאי, אבל אם נשאת לא תצא, עיי"ש. ובע"כ שזה החילוק, שבעל מנת אם לבסוף נתקיים התנאי נתברר שמעולם היתה מגורשת, משא"כ בתנאי של אם, אם נתקיים לא נתברר למפרע שמעולם היתה מגורשת, אלא שעכשיו גורמים הגירושין לעקור האישות למפרע]. ולפי כל זה אין לדמות מכירה ומתנה וגט בתנאי לנזיר, שרק בנזיר יש חזקה, ולא במתנה וגט בתנאי, שאין חזקה אלא ספק שאם לא יתקיים התנאי מעולם לא היה גט ומתנה ומכר, ובע"כ שהקצוה"ח ביאר את התוס' בגיטין כדרך הראשונה.

וראיתי שכת"ר הזכיר חזקה שהמומין נעשו לאחר קידושין משום שמעמידים על חזקה, ודבר זה מוכיח ששייך חזקה גם בדברים שאין בהם הלכה, וזה רבות בשנים שזה מטריד אותי, וחשבתי שלולא תוס' היינו מפרשים שזה באמת טעמו של רבי יהושע, שאמרו בסוף המדיר (דף ע"ה ע"ב) אמר רבא לא תימא שרבי יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל, אלא כי לא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונא, אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא. ובתוס' ד"ה אבל כתבו שזה פשיטא שהולכין אחר חזקת הגוף, אלא הכוונה דחזקה דגופא יותר משאר חזקות. ולולא דבריהם יש לומר שאין הולכין אחר חזקה דגופא כלל כיון שאין דין במה

שהוחזקה שאין בה מומין, אבל אין הדבר נכון שהרי הגמרא מוכיחה זאת ממה שהולכים אחר חזקת הגוף שלא נולד בו בהרת טמאה, ואם איתא לדברינו, מה ראייה מבהרת ששם יש חזקת הגוף שיש לה נ"מ להלכה שהוא טהור ולא טמא, משא"כ במום באשה שאין נ"מ בהלכה כלל. ומה שכתב כת"ר שיש הלכה שניתן לקדשה סתם נראה דוחק גדול, שאין הלכה אלא קפידא.

אמנם בנידון דידן גם אם נסכים לסברא זו שאין חזקה אלא לדבר שיש בו נ"מ לדין, מ"מ מה שכתבנו שבמקום שאין ריעותא או סומכים על חזקה אפילו נגד חזקה אחרת, וכמו שסומכים על סכין בדוק ושחט בו ונאבד, אף שזה נגד חזקת איסור של הבהמה, וכן במקוה, בזה י"ל שגם בלי הדין חזקה כך הדין שכל שאין ריעותא זה עצמו הדין שאין חוששין לספק, כמבואר בש"ש הג"ל לגבי רוב. והש"ש מסביר בזה הדין של כאן נמצא כאן היה, שכל שחזינן מום או טומאה או חמץ במקום הזה אין אומרים שגם במקום וברשות הקודמת הוה כבר המום או הטומאה או החמץ, והטעם שלגבי הרשות הקודמת לא נולד ריעותא. ולפי זה יתכן שאין צריך להגיע לחזקה קמייתא, ונ"מ בדבר שיתכן שנולד כך ומצאנו מום ברשות אחרת, אם נאמר בזה כאן נמצא כאן היה, וצריך לבדוק הדבר.

הן אמת שקשה לי על הש"ש שא"כ מה הוכיחה הגמ' בחולין דף י"א שהולכין אחר רוב מפרה אדומה דילמא טריפה, ומזה מוכיחים שהולכים אחר רובא דליתא קמן, ומה הראיה, והרי לא נולד ריעותא, ומה ראייה למקום שנולד ספק שהולכים אחר הרוב. ובשלמא אם נאמר שהש"ש לא אמר אלא במקום דליכא ריעותא הולכין אחר רוב להוציא ממון נחא, שמזה ראייה שהולכין אחר רוב, שאם לא אזלינן כלל בתר רובא דליתא קמן, גם בלי ריעותא לא היינו הולכין, אבל לפי שכתבנו כעת נמצא שאין ראייה כלל שהולכין אחר הרוב. ואולי אם לא היינו הולכין אחר רוב כלל היו מגדירים שכל בהמה הוה בגדר ספק, ולכן לא צריך ריעותא, אבל אחר שהולכין אחר רוב, שוב יצאה מכלל ספק, ושוב כשאין ריעותא הולכין אחריו גם להוציא ממון. אבל כאן נמצא כאן היה מדובר בשלא נולד ריעותא כלל. וכן בנידון דידן שיודעים שהיה בקומה הזו ולא נולד ספק שמא הלך, שוב זה עצמו גורם שלא נעורר ספק.

ולאמיתו של דבר לא סמכתי על סברא זו, ולכן לא כתבתי הדברים אלא לעצמי, אלא אחר שהודיע לי הרב וויליג שליט"א שנמצא הכרה ע"י דנ"א, וזה נראה לי שניתן לסמוך עליו, אז כתבתי לו הדברים שכבתי לעצמי.

ובמה שדן כת"ר בזורק חץ במקום שעמד אדם ולא ראינו אח"כ את המת אם נהרוג את הרוצח, וכמו בנידון דידן אם נתפוס את הרוצחים שהפילו ושרפו את הבנין אם נחייבם בדין רוצח באם יתכן שכולם עזבו הבנין ולא נהרג אף אחד, בזה יש לומר שכיון שאמרה תורה שלא להרוג בעובדא דשמעון בן שטח שראה אחד רץ אחר חבירו, ונכנס למערה ונכנס אחריו וראה שבסכין תקוע בלבו, ואעפ"כ לא הרגוהו, ולמדו זאת ממקרא כתוב, "ונקי וצדיק אל תהרוג", א"כ יש לומר שגם בנ"ד לא נהרג, שסוף סוף אין ראית עדים אלא אומדנא, וזה גזה"כ שלא להרוג על פי אומדנא. [אכן מסתבר ברוצח

בן נח לא אמרה תורה מצוה זו "נקי וצדיק אל תהרוג", משא"כ בכל שאר דיני תורה שבודאי סומכין על אומדנא. ואף שיש לחלק קצת בין שלא ראינו עצם זריקת הסכין בעינינו, לבין ראינו זריקת הסכין רק לא ראינו שפגע בו, מ"מ נראה שאין לחלק בכך. והוא, ע"פ דברי הרמב"ם בספר המצות (ל"ת מצוה ר"צ) שכתב שם טעם המצוה [וזה המצוה היחידה שנתן הרמב"ם טעם בספר המצות], שלכאורה הדבר תמוה לפטור רוצח שברור שהוא רוצח, וכתב הרמב"ם שטעם המצוה כן הוא, שאילו היינו סומכים על אומדנא היו אומרים שגם אומדנא פחותה מזו ג"כ די להמית הרוצח, וכן היינו פוחתים והולכים עד שהיינו הורגים באומדנא קלושה ביותר [וכדרך הגוים עד לפני כמה דורות, שהיו הורגים על סמך אומדנות קלושות ביותר, שהיום זה מעורר צחוק]. וממשיך הרמב"ם, ואף שגם כעת יוצא משפט מעוקל שאין הורגים רוצח ודאי, מ"מ ההפסד שהיה יוצא להרוג מי שלא הרג, חמור יותר מההפסד שלא הורגים רוצח, ע"כ. וזה חומרא שהחמירה התורה שלא יבואו לידי שפיכות דם נקי, אבל אין למדים מזה לדבר אחר.

ב. ועתה נבוא למ"ש הרב גרסטן שאין לסמוך על סברתינו ולומר שיש רובא דליתא קמן רק מה שמצינו בגמרא, ולענ"ד לא הבנתי מה ספק יש בזה, וכי רובא דליתא קבעו מכח הסברא, והרי לא קבעו אלא מתוך בדיקת המציאות, ולכן בכל דור ודור ניתן לקבוע רובא דליתא קמן. והרי התוס' קבעו שרוב הבאים לפנינו בתורת יהדות יהודים הם, אמנם התוס' בפסחים דף ד' ע"ב בד"ה ואנא כתבו כן להסביר את הגמרא שמאמינים לכל אחד לומר שהוא יהודי מההוא ארמאי שאכל קרבן פסח, מ"מ לא הוזכר בשם שרק מה שקבעו חכמים סומכין על רוב.

ומה שטען שמ"מ נאסר מדרבנן כמו טבע במים שאין להם סוף, נראה פשוט שרק בדברים שיש עכ"פ מיעוט ניצולים, אבל אם הרוב הוא בגודל כזה שקבעו הרופאים אין זה בגדר מיעוט, ואפילו פחות ממיעוטא דמיעוט. והרי נפל לכבשן האש מעידים עליו, וכן נפל לבור של עקרבים וכדומה, ומסתבר שאחד מריבוא רבבות נשאר בחיים.

תדע, שהרי נתבאר בתשובת חת"ס סוף יו"ד סימן של"ח בהך שאמרו במסכת שמחות פוקדים על הקברים ואין בו משום דרכי אמורי, ופעם אחת חי אחד אחר כן עשרים וחמש שנים והוליד ה' בנים, וכתב ע"ז החת"ס וז"ל ונחזי אנן, בלי ספק כשאמרה תורה כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ וכו' לא תלין וכו' כי קבור תקברנו, והעובר ע"ז בשום מת עובר על עשה ול"ת, ע"כ אז נמסר לנו שיעור מיתה, אולי היה אז מסורת מבעלי טבעיים הראשונים, אע"פ שנשכח מרופאי זמנינו, ועליהם סמכו חז"ל בהרבה ענינים מעניני תורה, כמבואר פ' ר"ע וכו', עכ"ל. ובד"ה וע"ד וז"ל, ועל דעת הברייטא במסכת שמחות וכו' אבל האמת יורה דרכו כי זהו מקרה בעלמא ממקרים הרחוקים אחד לאלף שנים שיקום אחרי נפלו וביטול נשימתו וימסור לבקיאם, ואפילו מיעוטא דמיעוטא לא הוה, כמו חוני המעגל שנים שבעים שנה. ועיין אגרת בקורת מעשים ומקרים נפלאים חוץ מהקיש הטבעי, ואינו נכנס בגדר חוששים למיעוט בפיקוח נפש. אך זאת לדעת, כי הפקידה והדפיקה על המתים מדרכי האמורי וכו' והנהיגו ישראל

ג"כ לבקר המתים, והיה ראוי לאסור משום דרכי אמורי, ואמרה הברייטא שאין בזה משום דרכי האמורי, כיון שכבר נמצא פעם אחת שמצא קרובו חי ועוררוהו עד שחי כ"ה שנים והוליד ה' בנים, א"כ המבקר מתו אין לתלות במעשה אמורי כחך בלא טעם, כי יש לתלות שרוצה לחוש אולי יחיה קרובו, אע"פ שהוא רחוק ומוקצה מן הדעת, כמו מסמר מהצלב וכדומה, כיון שיש לתלות בדבר מה, שוב אינו מהאמורים, עכ"ל.

ועתה אם כדברי כת"ר לא נתיר שום אלמנה, אולי בעלה שמת א' מאלף שנים שחי עדיין, אלא ברור שלא חששו למיעוט כזה.

ומ"ש שלא מהני רובא דליתא קמן מן התורה לדעת הריב"ש, תמהני, וכי הריב"ש חולק על הנטבע במים שאין להם סוף אם נשאת לא תצא, אלא הריב"ש מדבר ברוב רגיל, אבל ברובא דרובא כתבו התוס' בכורות שבזה החמירו חכמים לכתחילה, אבל במיעוט קטן כזה גם מדרבנן לא החמירו.

ומה שדחה כת"ר מה שכתבתי ממה שסומכין על טביעות עין, ודחה כת"ר שמה שסמכה תורה על עדות עדים סימן שטביעות עין זה מוכיח שאין בני אדם שוין בטביעות עין, לענ"ד מה הכרח לומר כן, אולי זה מוכיח שסומכין על דבר שהוא רחוק מאוד שיקרה. ועוד מה ראה מעדים, אולי מהתורה מדובר שעדים מצאו את הנידון והכניסו אותו למשמר, וכמו במקושש, ולא סמכו על טביעות עין.

ומה שדחה כת"ר מה שהוכחתי שכל דבר בעולם שונה מהשני מזה שמחזירין אבידה לתלמיד חכם בטביעות עין, ודחה כת"ר שבאבידה יש די להוכיח שאינו רמאי, ות"ח מאמינים לו שאבד, תמהני, ואם אבד מה הראיה שזה שלו, והרי מפורש בשו"ע ח"מ סימן רס"ב סעיף י"ד שהמוציא מטבע בחול אומרים שעוד אחד אבד. ואם כדברי כת"ר יחזירו לת"ח שאמר שאבד, וגם אם אינו מכירו בטביעות עין, וא"כ למה לא מחזירים כלי אנפוריא, והרי נאמן שאבד.

ומה שהביא מהגאון רבי איסר זלמן זצ"ל דסימנים הם הוכחות וראיות, משא"כ טביעות עין, ע"כ, אבל זה גופא למה זה הוכחה וזה הכרה וידיעה בעצם, ע"כ מטעם שכתבנו שזה סימן ויש הרבה כמוהו, אבל טביעות עין הוא דבר מדויק ביותר. ומה שחילק שטביעות עין היא מוחש, ודנ"א יודעים לא במוחש אלא במחקר, איני רואה השגה מה נ"מ בין ראית העין או ראית השכל. ומה שכתב דלו יצויר שיכול בכשרונו לצייר הנקב שיש בצד אות פלוני, הרי לא יתכן שכל אדם הרואה ציורו יכיר שכך הוא הסימן, תמהני, והרי מכיר כליו בטביעות עין, ועיין בש"ש ש"ז פט"ו שטביעות עין יש גם בגוף, ולא רק בפרצוף פנים, ופט"ז, ועיין נוב"י מעשה פלא שעיר אחת הכירה באחד שהוא ראובן וכל אנשי העיר השניה הכירה שזה שמעון, ולענ"ד נראה לפי מ"ש הנתיבות המשפט בסימן מ"ו ס"ק ז' בשני עדים אומרים שזה כתב ידם ושלשה אומרים שאין זה כתב ידם שהולכין אחר רוב דעות, ואין אומרים תרי כמאה. ונראה טעם הדבר שתולים במחלוקת בחכמה, וזה כדדיינים, ואינו דומה לדין של תרי כמאה שיש כת אחת משקרת ולא האמינה תורה שלשה יותר משנים, אבל מחלוקת בחכמה אין אחת משקרת אלא

טועה, ובזה דינם כדיינים שהולכין אחר רוב דעות. ולפ"ז אפשר ומסתבר שגם במחלוקת שבין שתי כתי עדים אם האיש ראובן או שמעון, זה מחלוקת בחכמה ולא בשקר, והולכין אחר רוב דעות, הבאתי זאת שיתכן ויכוח בהכרת טביעות עין.

והנני לסיים במה שמצינו במסכת מכשירין בעיר שישראלים וגוים גרים שם שמצאו בו תינוק מושלך, אם רוב גוים גוי, ואם רוב ישראל ישראל, ומובא בסוף פ"ק דכתובות. אכן שם במשנה יש שם דעת רבי יהודה שהולכים אחר המשליכים, והיינו שאפילו בעיר שרובא ישראל התינוק גוי, שרוב המשליכים הם גוים. וצריך טעם במה נחלקו רבי יהודה ורבנן, ולכאורה נראה שנחלקו מה עדיף, רובא דאיתא קמן והם רוב ישראל, או רובא דליתא קמן והם רוב גוים שמשליכים, ואף שרובא דליתא קמן כתב הש"ש שעדיף שהוא סברא של הוכחה, ורובא דאיתא קמן אינה הוכחה אלא גז"כ, מ"מ יתכן שחכמים סוברים שכך הגז"כ להעדיף רובא דאיתא קמן יותר מרובא דליתא קמן. אכן לא יתכן לומר כן, ששם במשנה מבואר שבמחצה על מחצה גם בזה דעת חכמים שהתינוק ספק. וקשה, למה לא נלך אחר רובא דליתא קמן, והרי אין רובא דאיתא קמן נגדו. ונראה לומר שרבי יהודה וחכמים חולקים בזה, שדעת רבי יהודה שרוב המשליכים הם גוים לא ידעו זה מנסיון שבדקו את כל המשליכים וראו שרובם גוים, שזה דבר שכמעט לא יתכן, אלא למדו כן מסברא, שישראלים רחמנים בני רחמנים ואינם משליכים תינוק, ורבי יהודה סובר שקובעים רוב על פי סברות כאלו, וחכמים סוברים שאין רוב אלא כשיודעים מפי הנסיון, ולא שיודעים מסברא, כן נראה לענ"ד נכון. ומעתה, אם נאמר שכל רובא דליתא קמן ידעו חכמים לא מסברא וכמ"ש כת"ר, א"כ במה נחלקו רבי יהודה וחכמים.